

Η ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ
(ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα μέχρι σήμερα)

ΥΠΟ
Ἄρχιμ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΡΟΣΟΥ

Ἐλάχιστοι εἶναι αἱ σωζόμενα ἱστορικαὶ εἰδήσεις διὰ μέσου τῶν αἰῶνων περὶ τῆς περιφήμου Βιβλιοθήκης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης. Συμφώνως πρὸς τὰς διασωθείσας μαρτυρίας ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἀναφέρει μετὰ θαυμασμοῦ τὸ πανοραμικὸν θέαμα τῆς τοποθεσίας τῆς Μονῆς. Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἱεροῦ Φωτίου (858-867, 877-886) γίνεται ἡ πρώτη προσπάθεια καταρτισμοῦ πλουσίας ἐκ χειρογράφων Βιβλιοθήκης. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα Κομνηνή, σύζυγος τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, ἐδώρησεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1063, πολύτιμον χειρόγραφον Εὐαγγέλιον πρὸς χρῆσιν τῶν μοναχῶν, μὲ τὴν ἀφιέρωσιν ὅπως οἱ μοναχοὶ εὐχονται «*ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸν Κύριον ἔν τε τῇ ἑωθινῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τῇ θεῖᾳ Λειτουργίᾳ*»¹.

Ὁ ἱερὸς λόφος τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐγνώρισε, κατὰ τὴν μακροαἰώνα ἱστορίαν του, ὠργανωμένην μοναστηριακὴν ζωὴν ἀλλὰ καὶ κατηρτισμένην καὶ πλουσίαν ἐκ χειρογράφων Βιβλιοθήκην. Τοιουτοτρόπως, ὁ μελετητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς βλέπει τὴν κίνησιν τῆς μοναχικῆς ζωῆς παραλλήλως βαίνουσαν μετὰ τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς καὶ δὴ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε αἱ περισσότεραι περὶ αὐτῆς ὑπάρχουσαι σήμερον πληροφοροὶα εἶναι πληροφοροὶα μᾶλλον περὶ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποκειμένων χειρογράφων. Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἐὰν λεχθῆ ὅτι, διὰ τὸν θέλοντα νὰ ἱστορήσῃ τὴν Μονήν, δὲν ὑπάρχει κυρίως εἰπεῖν «*ἱστορία τῆς Μονῆς*», ἀλλ' ὑπάρχει «*ἱστορία τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς*»².

1. Γεωμανοῦ Σάρδεων, «Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος», *Ὁρθοδοξία* 18 (1943) 30.

2. Χ. Κωνσταντινίδου, (Διακόνου), «Ἡ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Βιβλιοθήκη τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος», *Ὁρθοδοξία* 19 (1944) 342-354.

Ὡς ἀπώγειον τῆς ἱστορίας τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς, δύναται ἀναμφιβόλως νὰ θεωρηθῆ ἡ περίοδος τῆς Ἑγουμενίας καὶ μετέπειτα τῆς Πατριαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους Γ'. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἑγουμενίας του ὁ Πατριάρχης Μητροφάνης Γ' μετέφερε τὴν προσωπικὴν ἐκ χειρογράφων βιβλιοθήκην του εἰς τὸν ἱερόν λόφον καὶ τὴν ἐνεσωμάτωσε εἰς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν πλουσίαν Βιβλιοθήκην τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης.

Ὁ θεολογικὸς καὶ ἐπιστημονικὸς κόσμος τῆς Δύσεως, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ μετέπειτα, γνωρίζει ἐκ τῶν Crusius καὶ Gerlach ὄχι μόνον τὴν ὑπαρξίν τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς, ἀλλὰ, κυρίως, τὸν Κατάλογον Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης Μητροφάνους. Ἡ ἰδία ἐνημέρωσις περὶ τῆς Βιβλιοθήκης ἐπικρατεῖ καὶ μεταξὺ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπιστευμένων ἀντιπροσώπων τῶν Ἠγεμόνων τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου.

Τὸ ἔτος 1573 ἀφικνεῖται εἰς τὴν Κ/Πολιν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ Β' εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου Σελῆμ Β' David von Ungnad μαζὶ μὲ τὸν θεολόγον ἐφημέριον τῆς πρεσβείας Stephan Gerlach. Εἰς τὸν Gerlach οἱ θεολόγοι τῆς Τυβίγγης Jacob Andrea καὶ Martin Crusius παραδίδουν συστατικὰς ἐπιστολάς τὰς ὁποίας λαμβάνει αὐτοπροσώπως ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β' τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1573.

Τὴν 4ην Ἰουνίου 1578 ὁ Gerlach ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πόλεως διότι, ἐν τῷ μεταξύ, διωρίσθη καθηγητῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Τυβίγγης. Κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβὴν αὐτοῦ ὁ Gerlach συνήψε σχέσεις μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων λογίων τοὺς ὁποίους καταριθμεῖ ὁ Crusius εἰς σχετικὸν ποίημα δημοσιευμένον εἰς τὴν Γερμανογραικίαν, ὡς κάτωθι:

*«Ἑλλήνων ἱεροῖο χοροῦ ἐκτίσαιο πρώτους
εὐμενέοντας. Ἄει δ' ἀγάπη ἀρετῆσιν ὀπηδεῖ.
Αὐτὸν τὸν Βύζης ἱερώτατον ἀρχιερεῖα
κύριον, ἤντε φιλόστοργον πατὴρ Ἱερεμίαν,
Σύλβεστρόν τε κλυτῆς ἱέρραρχον Ἀλεξανδρείης.
Μητροπολιτῶν πολλοὺς, ὡς Θεσσαλονίκης
κλεινὸν Ἰώσαφον, κεδνὸν Κύριλλον ἀγαθῆς
Νικαίας, πινυτὸν Φιλαδελφείης Γαβριῆλον,
Μητροφάνους ἀγαθὴν φρένα Βερροίης, Μελενίκου
Μεθοδίου φιλάνθρωπον μένος. Ἐν δέ τε Χάλκη,
γείτοني τῆς βασιλευούσης περιεύμονι νήσῳ,
Μητροφάνην πρὸ ἐτῶν πατριάρχην, βιβλιοθήκης κτήτορα παγκάλης*

χειρογράφου. Εἶτα δ' αὖ ἄλλους, οἱ περὶ μὲν συνέσει πολλῶν, περὶ δ' εἰς ἄρετῃσι.

*Ζυγομαλῶν εὐφρον γένος, γενετῆρα καὶ υἷόν,
Ματθαῖον, πατριαρχεῖο διδάσκαλον ἐσθλόν·
αὐτόθι δ' οἰκονομεύντα Ἰρῆκα φαεινόν,
ἢ δ' εὖ Μενδώνην Λεονάρδον ἠητρεύοντα,
Καβασίλαν τε σοφὸν Συμεῶνα, διάκονον ἱερὸν...
Καὶ βλαστοὺς δ' ἔγνωσ ἔτι τῶν πάλαι οὐρανομηκέων
δένδρων, Καντακουζηνῶν Παλαιολόγων τε»³.*

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὡς ἔγραφεν ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς Διονύσιος κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1691, «*ὑπῆρξε πρότερον στοῦδιον σοφίας καὶ μαθημάτων, οὐ μόνον μοναζόντων, ἀλλὰ καὶ βασιλέων καὶ ἀρχόντων*»⁴.

Α'. Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ Γ'.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μητροφάνης Γ' (1565-1572 καὶ 1579-1580), ὁ ἀπὸ Καισαρείας ἀναδειχθεὶς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ὑπῆρξε ὁ κάτοχος τῆς περιφήμου Βιβλιοθήκης τῶν χειρογράφων, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται μνεῖα ὑπὸ τῶν λογίων τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὁ Μητροφάνης Γ' ὁ Βυζάντιος, συνέταξεν ἢ τουλάχιστον ἀντέγραψε κατάλογον τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ χειρογράφων καὶ ἐντύπων, ἐπιγράψας ἐπὶ ἑνὸς ἐκάστου τῶν χειρογράφων τὴν κάτωθι ἔμμετρον σημείωσιν:

*«Ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς παντουργοῦ Τριάδος,
τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκης τε μονῆς τε τοῦ Ἑσόπρου,
καὶ εἴ τις βουληθῆ ποτε λαθραίως ταύτην ἄραι
κεχωρισμένως ἔσεται Τριάδος τῆς ἀγίας
ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ γε καὶ τῷ ἐλευσομένῳ.
Οἱ πατέρες μέμνησθε τοῦ Μητροφάνους».*

Τὸν κατάλογον τοῦτον ἀντέγραψεν ὁ Μέγας Πρωτονοτάριος τῶν Πατριαρχεῶν Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς καὶ ἀπέστειλε εἰς τὸν Μ. Crusius εἰς τὴν Τυβίγγην, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἀφιέρωσε αὐτὸν εἰς τὴν

3. Μ. Crusius, *Germanograeciae*, Basileae 1585, 197-198. Πρὸβλ. Κ. Ν. Σάθα, *Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572-1594)*, Ἀθῆναι 1870. Β. Μυστακίδου, «Βιβλιογραφικὰ μελετήματα ἐκ τῶν τοῦ Μ. Κρουσίου (Τυβίγγης) ἐκδόσεων», *Θεολογία* 8 (1930) 144-146 καὶ 154-158.

4. Ἀθηναγόρου (Μ. Πρωτοσυγκέλλου), *Αἱ ἱστορικαὶ Μοναὶ τῆς νήσου Χάλκης*, Κωνσταντινούπολις 1921, 84.

Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης, ὅπου καὶ εὐρίσκεται ὑπὸ τὰ στοιχεῖα: Κώδιξ Mb 37 fol. 41 10 - 45 v', ὑπὸ τὸν τίτλον *Catalogus Bibliothecae d. Metrophanis patriarchae constantinopolitani, in monasterio insulae Chalcae.*

Ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς Β. Μυστακίδης ἀπέστειλεν ἀντίγραφον τοῦ καταλόγου τούτου ἐκ τῆς Τυβιγγείου Βιβλιοθήκης εἰς τὸν Émile Legrand⁵. Ὁ Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῶν χειρογράφων τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους Γ', ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐν ἔτει ζπ' (1572), μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἰνδ. ιε', ἐγένετο ὁ παρῶν κατάλογος καὶ ἡ καταγραφή τῶν σεπτῶν βιβλίων τῆς θειοτάτης βιβλιοθήκης τῆς σεβασμιωτάτης καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ ἃ δὴ πάντα ἅγια βιβλία συνῆξε καὶ συνήθροισεν ὁ παναγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κύριος Μητροφάνης, ὁ κτήτωρ τῆς σεβασμιωτάτης μονῆς αὐτῆς, καὶ τῇ ἱερᾷ βιβλιοθήκῃ αὐτῆς ἐναπεθησαυρίσατο.

Εἰσὶν οὖν πρῶτον μὲν ἱερὰ εὐαγγέλια τὸν ἀριθμὸν ἅπαντα, ὁ κόσμος δὲ ἐκάστου αὐτῶν καὶ τὸ σχῆμα καὶ ἡ θεὰ καὶ ἡ κατασκευὴ οὕτως ἔχει ὡς ἐν καθ' ἐν δηλοῦται ἀκριβῶς.

Εὐαγγέλιον ἐν μεμβράναις, καθημεροῦσιον, μῆκος πρῶτον, περικεκοσμημένον μετὰ σηρικῶ ὑφάσματος χρυσοποικίλου, ὃ κοινῶς καλεῖν εἰώθασι σερασέριν.

Εὐαγγέλιον ἕτερον ὁμοιον, ἐνδεδυμένον χρυσοπρασίνῳ σηρικῶ ὑφάσματι.

Εὐαγγέλιον ἄλλο ἐν μεμβράναις περιέχει τὸν τε Πραξαπόστολον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν.

Εὐαγγέλια δύο καθημερούσια, τυπογραφία, μῆκος πρωτοδεύτερον ἐνδεδυμένον τὸ ἐν ὑφάσματι σηρικῶ κοκκίνῳ.

Εὐαγγέλιον, μῆκος τρίτον, μικρόν, βαμβίκινον, μετὰ πίνακος.

Τετραευαγγέλιον ἐν μεμβράναις, μῆκος πρωτοδεύτερον, περιέχον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τὴν ἀρμονίαν Ἀμμωνίου, καὶ ἄλλο ὁμοιον εὐαγγέλιον.

Τετραευαγγέλιον ἐν μεμβράναις περιέχει ἐν τῇ ἀρχῇ ζωγραφισμένη τὴν Γέννησιν καὶ τοὺς εὐαγγελιστάς μῆκος δευτεροτρίτον.

5. E. Legrand, *Notice biographique sur Jean et Theodose Zygomalas*, Paris 1889, 203, 206. Πρβλ. Κ. Δυοβουνιώτου, «Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς», *Θεολογία Α* (1923) 144. Ἀθηναγόρου (Μ. Πρωτοσυγγέλλου), *Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος*, Κωνσταντινουπόλις 1921. Γερμανοῦ Σάροδεων, *ἐνθ' ἀνωτ.*, 57-59 καὶ 83-86.

Εὐαγγέλιον κεκοσμημένον κεφαλαιώδη γράμματα τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς περιέχει μῆκος δευτεροῦτον.

Εὐαγγέλιον ἐν μεμβράναις, καλλιγραφία, κεκοσμημένον ὠραίως περιέχει τὰ τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν εὐαγγέλια.

Εὐαγγέλιον βαμβίκινον κυριακοδρόμιον καὶ ἄλλα τινὰ εὐαγγέλια.

Ἐτι εὐαγγέλια μετ' ἐξηγήσεων διαφόρων θεολόγων ἀγίων τῆς ἐκκλησίας, ὡς δηλωθήσονται.

Τετραεὐαγγέλιον μετ' ἐξηγήσεως, ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον περιέχει καὶ τὴν ἁρμονίαν μετὰ ζωγραφιῶν ὠραιοτάτων καὶ τοὺς εὐαγγελιστὰς πάνυ σεμνῶς ἔστι δὲ κύκλω ἢ ἐξήγησις καὶ μερικὴ.

Ἐρμηνεία εἰς τὰς κυριακὰς Θεοφίλου Π/χου Κ/πόλεως.

Ἐρμηνεία εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων καὶ τὰς ἐπιστολὰς Παύλου βιβλίον ἐν, ἢ λεγομένη χρυσοῦ ἄλυσις, μῆκος πρῶτον, τυπογραφία.

Χρυσοστομικὰ Βιβλία ε', μῆκος πρῶτον τοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγήσεις εἰς τὰς ἐπιστολὰς Παύλου, ἐξ ὧν τὰ δύο τυπογραφία, τὰ δὲ τρία χειρογραφία.

Ἐτι τοῦ Χρυσοστόμου βιβλία ἐν μεμβράναις, μῆκος πρωτοδεύτερον, οἱ ἀνδριάντες.

Τοῦ Χρυσοστόμου ἔτι βιβλίον ἐν μεμβράναις, μῆκος κατάπρωτον περιέχει λόγους διαφόρους.

Ἐτερον ἔτι βιβλίον τοῦ Χρυσοστόμου ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον περιέχει λόγους διαφόρους τὸν ἀριθμὸν κη'.

Ἐτι χρυσοστομικόν περιέχει λόγους ιη', ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον.

Ἄλλο χρυσοστομικόν περιέχει λόγους λζ', ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον.

Χρυσοστομικόν, μῆκος δεύτερον, βομβίκινον, περιέχει λόγους διαφόρους κη'.

Βιβλιάριον μικρὸν χρυσοστομικόν, ἐν μεμβράναις ἐν ἐπιτομῇ περιέχει τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην.

Ἐτερον τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν μεμβράναις, εἰς τὴν ἑξαήμερον, τὸ πρῶτον.

Ἄλλο τοῦ Χρυσοστόμου, ἐν μεμβράναις, εἰς τὴν ἑξαήμερον, τὸ δεύτερον, μῆκος πρῶτον.

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου τοῦ θεοσοφώτατου βιβλίον ἐν καλλιγραφία καὶ μέρος τυπογραφία.

Γρηγορίου Θεολόγου ἀναγιγνωσκόμενα καὶ μὴ ἐν χαλκοτυπία δύο βιβλία μὴ ἀναγιγνωσκόμενα, ἐν μεμβράναις περιέχει δὲ τὸ ἐν τῇ

τε τοῦ ἁγίου διαθήκην καὶ τὰς ἱστορίας τὰς εἰς τό: «πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός».

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ βιβλία ε', τὰ μὲν μῆκος πρωτοδεύτερον, ἐν μεμβράναις, ἦτοι τὰ παράλληλα· ἕτερα τρία, τὰ θεολογικὰ καὶ φυσικὰ· ἄλλο, τὰ φυσικὰ καὶ θεολογικὰ, περιέχον καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Μαξίμου κεφάλαια υ', περὶ ἀγάπης καὶ ἐτέρων ἄλλων.

Θεοδώρητου, ἐπισκόπου Κύρου, εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς παλαιᾶς (διαθήκης) καὶ εἰς τοὺς προφήτας, ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον.

Διονυσίου ἀρεοπαγίτου μετ' ἐξηγήσεως βομβίκινον, μῆκος πρωτοδεύτερον.

Τοῦ Ἐπιφανίου πανάρια, τυπογραφία.

Φωτίου πατριάρχου βιβλίον, βομβίκινον, ἢ λεγομένη «μεγάλη βιβλιοθήκη».

Δογματικαὶ πανοπλῖαι δύο· ἡ μὲν ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον, ἡ δὲ βομβίκινος.

Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος βιβλίον ἐν τυπογραφίᾳ.

Ψαλτήριον μετ' ἐξηγήσεως, ἐν μεμβράναις, μῆκος δευτέρον.

Ἔτερον ψαλτήριον, βομβίκινον μετ' ἐξηγήσεως, μῆκος δευτέρον.

Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ βιβλία δύο, βομβίκινα, μῆκος δευτέρον, περὶ δογμάτων.

Τοῦ Πτωχοπροδρόμου κανόνες ἐξηγημένοι.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην στίχοι, καὶ ἀποφθέγματα σοφῶν, ἐγχειριδίον.

Συμεὼν τοῦ Θεσσαλονίκης κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων καὶ περὶ πίστεως καὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων.

Συμεὼν τοῦ νέου Θεολόγου εὐχαὶ καὶ ὕμνοι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, διὰ στίχων πολιτικῶν. Θαυμάζων τὴν θεῖαν μεγαλειότητα· μῆκος δευτέρον.

Θωμᾶ ντὲ Ἀκίνου βιβλίον θεολογικόν, βομβίκινον, μῆκος πρῶτον.

Ἡ παλαιὰ διαθήκη ἑλληνιστί, ρωμαϊστὶ καὶ ἑβραϊστὶ, τυπογραφία, μῆκος πρώτιστον.

Τετραβασίλειον ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον.

Κωνσταντίνου τοῦ Μανασσῆ ἱστορικὰ βιβλία δύο, μῆκος δευτέρον, βομβίκινα· περιέχει τὸ ἐν καὶ τὰ πάτρια τῆς πόλεως καὶ τὰ ὄφφικια τὰ βασιλικὰ.

Σεπτέμβριος, μετάφρασις, καλλιγραφία, μῆκος πρωτοδεύτερον, ἀναγνωστικόν.

Ἔτερον μέμβρανον, Σεπτέμβριος.

Ὁκτώβριος, μετάφρασις, ἐν μεμβράναις, μῆκος πρῶτον.

Νοέμβριος ἐν μεμβράναις κατάπρωτον μῆκος, καλλιγραφία· τὸ πρῶτον.

Τὸ δεύτερον αὐτό, καλλιγραφία ἐν μεμβράναις· καὶ ἕτερον καὶ ἄλλο δεύτερον. Δεκέμβριος καὶ Ἰανουάριος, μῆκος κατάπρωτον περιέχον τὰς τῶν δύο μηνῶν μεταφραστικῶς ἀναγνώσεις, περιέχον καὶ λόγους πανηγυρικοῦς.

Ἄλλο, Ἰανουάριος, περιέχον ἀπὸ τὰς θ' ἕως τὰς ιζ', εἶτα, πρὸς τὸ τέλος, ἀναγνώσεις τοῦ Χρυσοστόμου· μῆκος πρῶτον, μέμβρανον.

Φεβρουάριος, ἐν μεμβράναις τὸ ὅλον, μῆκος πρῶτον.

Πανηγυρικὸν ἀπὸ τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου μέχρι τοῦ σαββάτου τοῦ Λαζάρου, λόγους περιέχον ιζ', ἐν μεμβράναις, μῆκος κατάπρωτον.

Ἔτερον ἀρχόμενον ἀπὸ μαρτίου καὶ καταλήγον μεχρις αὐγούστου, λόγους περιέχον κθ', βομβίκινον καὶ μέμβρανον, μῆκος πρώτιστον.

Ἐτι καὶ ἄλλο ὡς εἰς τύπον πανηγυρικοῦ, περιέχον λόγους ιζ'.

Ἄλλο ἀπὸ τοῦ τελώνου ἕως αὐγούστου.

Ἐτι πανηγυρικὸν μικρὸν, λόγους περιέχον διαφόρους εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν ἐνιαυτὸν.

Ἔτερον τοῦ Μεταφράστου, λόγους περιέχον πολλοῦς.

Ἔτερον πανηγυρικὸν μέγα παλαιόν.

Ἔτερον λόγους περιέχον διαφόρους.

Βιβλίον πατερικὸν τὸ λεγόμενον ἐντολαί.

Κλίμαξ, ἐν μεμβράναις, μῆκος δεύτερον, περιέχον καὶ τὸ Λαυσαϊκόν, καὶ ἄλλα κεφάλαια πατέρων. Λαῦσος, συγγραφεὺς βίων καὶ θαυμάτων πατερικῶν.

Ἐφραίμ Σύρου λόγοι διάφοροι, μῆκος πρῶτον, ἐν μεμβράναις.

Κατηγήσεις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, βιβλία δύο· τὸ ἐν μέμβρανῳ καὶ τὸ ἕτερον χάρτινον, μῆκος πρωτοδεύτερον.

Διάφορα ἔτι βιβλία· πατερικὰ καὶ ἕτερα ψυχοφελῆ τινα.

Πατερικὸν ἐν μεμβράναις μικρὸν.

Λαυσαϊκὸν παλαιόν.

Ἄββᾶ Μακαρίου πατερικὸν παλαιόν καὶ ἕτερα ἄλλων πατερικὰ.

Ἄββᾶ Δωροθέου λόγοι διάφοροι.

Ἰσαὰκ Σύρου, ἐν μεμβράναις.

Συναγωγή κεφαλαίων Νικολάου Πατριάρχου.

Βίος καὶ ἀκολουθία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ· καὶ ἐν τῷ τέλει κεφάλαια Συμεῶνος τοῦ μεταφράστου.

Βιβλίον διάφορά τινα περιέχον φιλόσοφα, θεολογικά, ἐπιστολὰς καὶ ἄλλα.

Δαμασκηνὸς ἀπλῶς διηγούμενος καὶ κοινῶς, βιβλία δύο.

Συλλογὴ τῶν πρακτικῶν καὶ μάλιστα τῆς δ' συνόδου.

Ἄλεξιου Ραρτούρη διδαχαὶ τινες ἀπλαῖ.

Βιβλιάριον ἔχον λειτουργίας λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν.

Λειτουργία, τοῦ Καβάσιλα ἐξηγήσεις, καὶ ἄλλη λατινικὴ.

Βίος τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, βιβλιάριον ἓν.

Βιβλιάριον λόγους περιέχον διαφόρους.

Λειτουργίαι καὶ ἀκολουθίαι πλείονες.

Βιβλιάριον ἐν μεμβράναις, μικρόν, περιέχον τοῦ Πτωχοπροδρόμου ἐξηγήσεις, ἐρωταποκρίσεις· ὃ δὴ καλῶν ἂν κληθεῖη τζακοτάριον.

Ἔτι, ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ βιβλιοθήκῃ εἰσὶ νόμιμα τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ.

Ἔν τὸ πρῶτον, Ζωναράς, μῆκος πρῶτον.

Τὸ δεύτερον καὶ αὐτό, Ζωναράς, μῆκος δεύτερον.

Τὸ τρίτον, Ζωναράς, μῆκος τρίτον.

Τὸ ἄλλο, Ματθαῖος, μῆκος δεύτερον.

Καὶ ἔτι Ματθαῖος περιέχον ἐν τῷ τέλει καὶ Ἀρμενόπουλον, χαλκοτυπία.

Ἔτερος Ἀρμενόπουλος, περιέχει καὶ τοὺς κανόνας τῶν συνόδων.

Ἔτι νόμιμα δύο, ἐν μεμβράναις.

Πρὸς δὲ καὶ ἄλλο, τοῦ Ἀτταλιώτου περιέχον καὶ συναγωγὰς ἄλλας διαφόρων· ἐρωταποκρίσεις τοῦ Ψελλοῦ, τοῦ Φυλλῆ, Γεωργίου διακόνου περὶ τοῦ ἐλέφαντος, καὶ τὸ συναξάριον τῆς γραφῆς.

Βιβλία ἱατρικά:

Διοσκορίδης· περιέχον Παῦλον Αἰγινίτην, Ἀέτιον καὶ Νικάνδρου Ἄλεξιφάρμακα, χαλκοτυπία.

Ἱπποκράτους ἀφορισμοὶ ἐξηγημένοι· καὶ ἐκ τῶν Ὀρειβασίου καὶ ἐτέρων.

Ζαχαρίου ἱατροῦ περὶ διαφόρων.

Ἱατροσόφιον, περιέχον διάφορα· μῆκος τρίτον.

Ἄλλο παχύτατον, πραγματείας ἔχον πολλάς.

Ἄλλο, πρωτοδευτέρον μῆκος, περιέχον ἐκ τῶν Γαληνοῦ καὶ Ὀρειβασίου θεραπείας.

Ἔτερον μικρόν, ὡπερ ἐγχειρίδιον, περιέχει μερικὰ Παύλου Αἰγινήτου, Ἀετίου καὶ ἄλλων.

Θεοφράστου περὶ φυτῶν.

Λογικὴ Βλεμύδους.

Μουσικά:

Βιβλίον ψαλτικῆς, νεωστὶ γεγραμμένον, τὸ λεγόμενον κρατηματάριον, μετὰ κοκκίνου ἀτλαζίου ἐνδεδυμένον, πάνυ καλὸν καὶ χρειῶδες.

Εἰσὶ καὶ ἄλλα τέσσαρα μουσικῆς· ὧν τὰ δύο εἰσὶ στιχηράρια, τὸ τρίτον εἰρομολόγιον, τὸ τέταρτον κρατηματάριον.

Τηλυγάδια πλεῖστα, περιέχοντα λειτουργίαν Χρυσοστόμου, Βασιλείου καὶ τῶν προηγιασμένων· καὶ τὰς ἀκολουθίας τῆς Μεταλήψεως, τῆς μεγάλης Πέμπτης, ἢ τῆς καθιερώσεως ἢ τῶν Φώτων· γράμματα τῶν καλλιγράφων, τοῦ Ἰωάσαφ ἢ Σωφρονίου ἢ Γεδεών.

Ἐκκλησιαστικά, ἅπαντα ἐν τύπῳ.

Τριώδιον, μῆκος πρῶτον.

Ἀνθολόγιον, ζάμπινον ἐν τύπῳ.

Συναξαριστῆς μῆνας ἔχων ἕξ, ἀπὸ Σεπτεμβρίου.

Πεντηκοστάριον, ζάμπινον Εὐχολόγιον.

Εἰρομολόγιον μικρὸν, ζάμπινον.

Θεοτοκάριον, Παρακλητικός· ἐν τύπῳ.

Συναξαριστῆς χειμῶνος.

Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ.

Βιβλία μηνιαῖα τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ περιέχοντα ἀκολουθίας. Σεπτέμβριος, ὀκτώβριος καὶ νοέμβριος πάλαι (οἱ) μετὰ συναξαρίων, μῆκος πρῶτον, χειρόγραφον καὶ ἕτερον ἐν τύπῳ· καὶ ἕτεροι πάντες μετὰ τῶν συναξαρίων.

Πρὸς τούτοις:

Παναίτιος περὶ τῶν καθηκόντων.

Τρώγου Πομπηίου ἱστορία.

Πρακτικὰ συνόδων.

Παράφρασις εἰς τὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοκράτορος κώδικα ἰβ' βιβλίων.

Ἐξηκοντάβιβλος... Μητροπολίτου τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐξηγήσεις ἔτι διαφόρων διδασκάλων εἰς πεντάτευχον τοῦ Μωσέως.

Ἐπιφανίου εἰς Ἰωάννην καὶ τινὰ ἔργα τοῦ Ἀθανασίου.

Λόγοι κε' Χρυσοστόμου, εἰς ρητὰ ἀποστολικά διάφορα.

Συνεσίου περὶ ἐνυπνίων.

Ἐγκώμιον αὐτοῦ περὶ φαλάκρας.

Τοῦ αὐτοῦ Δίων ἢ περὶ τῆς κατ' αὐτὸν διαγωγῆς.

Τοῦ αὐτοῦ λόγοι διάφοροι.

Περὶ ἐνυπνίων ἢ περὶ εἰδώλων, ὕμνοι ἔμμετροι.

Κείμενον, «μηδὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον κρημνῶ καταλήψεις» ὃ κειμένῳ ἔπεται ἢ ἐξηγήσεις.

Κείμενον «μηδὲ τὰ πελώρια μέτρα ὑπὸ τὴν φρένα βάλλου» οὐ γὰρ ἀληθείας φυτόν ἐν χθονί».

Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα ἐξαιρέτα καὶ ὠραιότατα κείμενα, οἷς ἀκολουθῶς ἔπονται καὶ αἱ τούτων ἐξηγήσεις⁶.

Β'. Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ.

Ὁ πατριάρχης Μητροφάνης Γ', ὁ ὁποῖος ὡς μητροπολίτης Καισαρείας⁷ εἶχε μεταβῆ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου εἰς Βενετίαν, ἐπεσκέφθη τὴν Ρώμην ὅπου συνητήθη μὲ τὸν Πάπαν, καὶ συνῆψε σχέσεις μὲ ἀρκετοὺς λογίους τῆς Δύσεως. Δύναται δὲ νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι ἡ προσωπικὴ βιβλιοθήκη τοῦ γέροντος Πατριάρχου ἐνσωματωμένη ἐντὸς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης ἔφθασε εἰς τὸ ἀπώγειον τῆς δόξης τῆς τὸν 16ον αἰῶνα καὶ κατέστη γνωστὴ εἰς ὅλους τοὺς κύκλους τῶν λογίων ὄχι μόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς Δύσεως.

Τὴν πρόοδον αὐτὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν λογίων τῆς Δύσεως ἐνίσχυσαν καὶ οἱ πατριάρχαι Ἰωάσαφ Β' (1556-1565) καὶ Ἰερεμίας Β' (1572-1579, 1580-1584, 1587-1595), οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς πρωτοπόροι τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῶν λογίων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ὁποῖος, ὄχι τυχαίως, συμπίπτει καὶ μὲ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν χειρογράφων, ὡς ἀποκαλεῖται ὁ 16ος αἰῶν.

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὀφφικιάλοι τοῦ Πατριαρχείου καὶ κυρίως οἱ Μεγάλοι Ρήτορες Μανουὴλ Κορίνθιος, Ἀντώνιος Καραμαλίκης, Μανουὴλ Γαλισιώτης καὶ Θεοφάνης Ἐλεαβούλκος, καθὼς καὶ ὁ Μ. Λογοθέτης Ἰέραξ ἐδημιούργησαν κύκλον σπουδῶν εἰς τὰς Βιβλιοθήκας ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν δι' ἐπιλέκτους μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἀργότερον ἀνεδείχθησαν εἰς ἱεράρχας καὶ λογίους τοῦ Γένους.

6. Ὁ ὡς ἄνω δημοσιευόμενος κατάλογος, χρονολογούμενος ἀπὸ Ἰανουαρίου 1572, εἶναι ἀναγραφή ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου, ὡς φαίνεται ἐκ σχετικῆς σημειώσεως: «*descriptus catalogus hic librorum ex autographo τοῦ Μητροφάνους πατριάρχου 16 Januarii 1572, Constantinopoli a.d. Gerlachio*». Ἐ. Legrand, *ἐνθ' ἀνωτ.*, 214.

7. Ἰ. Μανούσακα, «Γράμματα πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος», *Θησαυρίσματα* 5 (1968) 13-16 (ἀριθμ. Γ'). «Ἐπιτροπικὸν Μητροφάνους Καισαρείας, πατριαρχικοῦ ἐξάρχου εἰς Βενετίαν (1549)», *Θησαυρίσματα* 11 (1974) 7-20 (Πιν. Α').

Ἐπὶ πατριαρχίας Ἰωάσαφ Β΄, καλεῖται εἰς τὴν Κων/πολιν ὁ Ναυπλιεὺς τὴν καταγωγὴν Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς, γνωστότατος διὰ τὰς ἀρτίας σπουδᾶς του εἰς τὴν Δύσιν. Τότε ἰδρύεται ἡ πρώτη Πατριαρχικὴ Σχολή. Ἡ δραστηριότης τοῦ Ἰωάννου Ζυγομαλᾶ, Σχολάρχου τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, καὶ τοῦ υἱοῦ του Θεοδοσίου, Μ. Πρωτονοταρίου τῶν Πατριαρχείων, καὶ ἡ ἐπικοινωνία των μὲ Ἕλληνας λογίους τῆς Δύσεως ἢ καὶ μὲ Λουθηρανούς ὅπως ὁ Grusius, ὁ Gerlach καὶ ὁ Schweiger, ἀποτελεῖ φωτεινὸν μετεωρίτην εἰς τὸ διανοητικὸν στερέωμα τοῦ 16ου αἰῶνος. Τὴν αὐτὴν περίοδον διδάσκει εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ ὁ Νοτάριος τῶν Θηβῶν Μανουὴλ Μαλαξῆς. Ὁ Θεοδόσιος Ζυγομαλᾶς καθὼς καὶ ὁ Μανουὴλ Μαλαξῆς θεωροῦνται ὡς διακεκριμένοι γραφεῖς κωδίκων τῆς περιόδου αὐτῆς⁸.

Μεταξὺ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς συγκαταλέγονται ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας Δωρόθεος ἢ Ἱερόθεος, ὁ μητροπολίτης Φιλαδελφείας Γαβριὴλ Σεβήρος, ὁ Παχώμιος Ρουσᾶνος (ὁ Ρακενδύτης), κ.ἄ.

Εἰς τοὺς λόγιους τοῦ 16ου αἰῶνος πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀποσκηρτήσαντες εἰς τὸν παπισμὸν καὶ μορφωθέντες εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου⁹ τῆς Ρώμης (Collegio Greco), τῶν ὁποίων ἡ προσφορὰ εἰς τὸν τομέα τῶν γραμμάτων θεωρεῖται σημαντικὴ, ὅπως ὁ Λέων ὁ Ἀλάτιος, Πέτρος Ἀρκουδίου, Ματθαῖος Καρυοφύλλης, Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος, κ.ἄ.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Ἱερεμίου Β΄, ἐδίδαξαν εἰς τὴν Κων/πολιν οἱ λόγιοι Λεονάρδος Μινδόνιος, Νικηφόρος Παράσχος καὶ ὁ περίφημος μητροπολίτης Κυθήρων Μάξιμος Μαργούνης. Ἀπὸ ἐπιστολᾶς τοῦ Crusius τοῦ 1585 καὶ 1586 πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὴν Κων/πολιν ἐδίδαξεν καὶ ὁ λόγιος Διάκονος Συμεὼν Καβάσιλας¹⁰.

Ἡ ἐπικοινωνία ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν χειρογράφων μεταξὺ τῶν λογίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἐδημιούργησε καὶ τὰς

8. Ἀ. Βακαλοπούλου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1964. Π. Πετρεῖ, «Νικόλαος Μαλαξῆς, πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου (1500-1954)», *Πελοποννησιακά*, τόμ. Γ΄-Δ΄ (1958-1959), Ἀθῆναι 1960.

9. Ζ. Τσιρπανλῆ, *Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ Μαθητές του, (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980, ἔνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία. *Oriente Cattolico. Cenni Storici e Statistiche, Sacra Congregazione per le Chiese Orientali*, Città del Vaticano 1974, 4η ἔκδοσις. V. Peri, «La Congregazione dei Greci (1573) e i suoi primi documenti», *Studia Gratiana* 13 (1967) 129-256.

10. Β. Μυστακίδου, «Βιβλιογραφικὰ μελετήματα ἐκ τῶν τοῦ Μ. Κρουσίου (Τυβίγγης) ἐκδόσεων», *Θεολογία* 8 (1930) 144-146 καὶ 154-158.

προσπαθείας προσεγγίσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς Λουθηρανούς, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὴν περίοδον πατριαρχίας Ἰωάσαφ Β΄ ὅτε ὁ θεωρητικὸς νοῦς τῆς Μετερρυθμίσεως Phillip Schwarzerd, γνωστὸς ὡς Μελάγχθων, ἀποστέλλει πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην μετάφρασιν τῆς Αὐγουσταίας Ὁμολογίας καὶ προσωπικὴν του ἐπιστολὴν, μὲ τὸν Διάκονον τῶν Πατριαρχείων Δημήτριον, χωρὶς νὰ λάβῃ ἀπάντησιν.

Ἐκτοτε καὶ ἕως τὸ 1581 ἐγκαινιάζεται μία περίοδος ἐπισήμων ἐπαφῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ τὴν Λουθηρανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀποστέλλονται πρὸς τοὺς Γερμανοὺς θεολόγους τῆς Τυβίγγης τρεῖς δογματικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἱερεμίου Β΄, εἰς ἀπάντησιν τῶν ἑπτὰ ἐπιστολῶν τῶν Λουθηρανῶν θεολόγων¹¹.

Εἰς τὰς θεολογικὰς συζητήσεις ἔλαβον μέρος οἱ Λουθηρανοὶ θεολόγοι τῆς Βυρτεμβέργης Ederhard Bidembach, J. Magirus, Jacob Heerbrand καὶ T. Schnepf, ἐκ μέρους δὲ τοῦ Πατριαρχείου ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ζυγομαλάδες, ὁ Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης (μετέπειτα μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης), ὁ Ἱερομόναχος Ματθαῖος Κιγάλας, ὁ Συμεὼν Καβάσιλας, ὁ Βερροῖας Μητροφάνης, ὁ Ἀντώνιος Καντακουζηνός, ὁ «Σεϊτάνογλου» Μιχαὴλ Καντακουζηνός καὶ ὁ ἰατρὸς Λεονάρδος Μινδόνιος¹².

Τοιοῦτοτρόπως, ἐκ τῶν θεολογικῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἄλλων ἐπικοινωνιῶν μεταξὺ τῶν λογίων τοῦ 16ου αἰῶνος, ὁ πνευματικὸς πλοῦτος τῆς Ἀνατολῆς, προερχόμενος ἀπὸ τὰς πλουσιωτάτας Βιβλιοθήκας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπὸ τὴν «παγκάλην βιβλιοθήκην

11. Πρβλ. M. Grusius, *Turcograeciae*, Basileae 1584. K. Σάθα, *Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄ (1572-1594)*, Ἀθήναι 1870. Ἰ. Μεσολωρᾶ, *Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1883, τόμ. Α΄. Τοῦ αὐτοῦ, *Ἱερεμίου Β΄ καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων τῆς Βυρτεμβέργης τὰ γράμματα περὶ τῆς Αὐγουσταίας Ὁμολογίας (1576-1581)*, Ἀθήναι 1881. Β. Μυστακίδου, «Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β΄ ὁ Τρανὸς καὶ αἱ πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους Σχέσεις κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 14 (1894-1895) 300-301, 310-312, 317-320. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, Πετροῦπολις 1899, τόμ. 4, 363: «Ἐκθεσις πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ζητηθεῖσα παρὰ Γερμανῶν ἐν τῷ ἀφογ' σωτηρίῳ ἔτει, πατριαρχεῦοντος τῷ τότε Ἱερεμίου ἐν Κωνσταντινουπόλει». Ἰ. Καρμίρη, *Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμός*, τόμ. Β΄, Ἀθήναι 1937. Τοῦ αὐτοῦ, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, «Ἱερεμίου Β΄ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς Θεολόγους 1573-1581»*, Ἀθήναι 1952, τόμ. 1, 319 κ.ἑξ.

12. Πρβλ. K. N. Σάθα, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, Βενετία 1872, τόμ. Γ΄, ια'-ιδ'. Σπ. Λάμπρου, «Σύμμικτα», *Νέος Ἑλληνομνήμων* 9 (1912) 472.

χειρογράφων» τοῦ Γέροντος πατριάρχου Μητροφάνους Γ', ὡς μνημονεύει ὁ Crusius, διοχετεύθη εἰς τὴν τότε ἀναγεννωμένην ἐκ τῆς περιόδου τοῦ Μεσαίωνος λατινικὴν Δύσιν καὶ ἐδημιούργησεν τὴν περιφημον Ἀναγέννησιν εἰς τὴν ὁποίαν πρωτεύουσαν πνευματικὴν θέσιν κατέχουν τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεταφερθέντα πολύτιμα χειρόγραφα τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν, καθὼς καὶ οἱ ἐπιφανεῖς διδάξαντες Ἕλληνες λόγιοι.

Ἡ Βιβλιοθήκη Μητροφάνους Γ', τὸ Οἴκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ οἱ πῆριξ αὐτοῦ λόγιοι, μεγάλως συνέβαλον εἰς τὴν πνευματικὴν Ἀναγέννησιν τῆς Δύσεως, οἱ δὲ ἐπισκεπτόμενοι τὴν Δύσιν ἱεράρχαι καὶ λόγιοι ἐπαλήθευσαν τὸ λατινικὸν ρητὸν «lux ex oriente».

Κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας, ἤτοι τὸν 17ον καὶ 18ον, ἐκυριάρχησεν ἐκ μέρους τῆς Δύσεως ἡ φιλοδοξία τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπεκτατισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνῶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἐπικρατεῖ ἡ τάσις πρὸς τὴν ἀρχαιογνωσίαν καὶ ἡ ἀναζήτησις καὶ περισυλλογὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τοιουτοτρόπως, ἐπιχειροῦνται ἐκστρατεῖαι διὰ τὴν συγκέντρωσιν γλυπτῶν, ἐπιγραφῶν, μεταλλίων καὶ κυρίως παλαιῶν χειρογράφων. Ἡ ἀρχαιογνωσία ἐξελίσσεται εἰς ἐπιστήμην. Οἱ ἀρχαιολόγοι ἀποκοτῶν φήμην μὲ τὰς ἐκδόσεις τῶν μελετῶν των. Οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Δύσεως ἀναλαμβάνουν τὴν διευκόλυνσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀποστολῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πολὺ σύντομα ἡ ἀρχαιολογία ταυτίζεται μὲ τὴν ἀρχαιοκαπηλίαν. Οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐφοδιασμένοι μὲ ἄφθονον χρῆμα, μὲ σουλτανικὰ φερμάνια καὶ μὲ πλαστὰ διαβατήρια, χρησιμοποιοῦν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των κάθε θεμιτὸ ἢ ἀθέμιτο μέσον. Ἀναζητοῦν Βιβλιοθήκας μοναστηρίων μὲ παλαιὰ χειρόγραφα. Ἡ ἐξαγορὰ διὰ χρημάτων τῶν πτωχῶν μοναχῶν καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἀμαθείας των εἶναι ὁ πλέον εὐκόλος τρόπος ἀποκτήσεως τῶν χειρογράφων.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ βιβλιοφύλαξ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ' Jean Paul Bignon, συντονίζει τὰς ἀρχαιοθηρικὰς ἀποστολὰς εἰς τὴν Ἀνατολήν μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης μὲ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ βυζαντινὰ χειρόγραφα. Συνδεικτὸς κρῖκος εἰς τὴν Πόλιν εἶναι ὁ Γάλλος πρέσβυς εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου μαρκήσιος de Bonnac (1716-1724), ὁ ὁποῖος προσφέρεται νὰ ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν συλλογῆς ἀρχαίων χειρογράφων.

Κύριος στόχος τῶν ἀρχαιοθηρικῶν αὐτῶν ἀποστολῶν ἦτο ἡ Βιβλιοθήκη τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σουλτάνου, ὅπου ἐθεωρεῖτο βεβαία ἡ

ὑπαρξίς τῆς Βιβλιοθήκης τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ πρόσβασις, ὅμως, εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἦτο ἀρκετὰ δύσκολη. Ἡ Βιβλιοθήκη εἶχε ὅπωςδῆποτε ἀρκετὰ χειρόγραφα ἀλλὰ ὄχι τόσα ὅσα εἶχε πλάσει ἢ φαντασίᾳ τῶν ἀρχαιοκαπήλων. Εἶναι γεγονός ὅτι πλεῖστα χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἶχον καταστραφῆ ἀπὸ πυρκαϊᾶς καὶ ἄλλας αἰτίας.

Ὡς μεγαλύτερος συλλέκτης χειρογράφων εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα δύναται νὰ θεωρηθῆ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Νικόλαος Μαυροκορδάτος, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Σκαρλάτου, τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων, γνωστὸς διὰ τὴν παιδείαν του μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων καὶ εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ Γάλλος ἀπεσταλμένος εἰς τὴν Ἀνατολὴν ρωμαιοκαθολικὸς ἱερεὺς Sevin εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν βιβλιοθηκᾶριον Bignon τῆς 10ης Αὐγούστου 1729, ἐλεεινολογεῖ τοὺς Ἑλληνας διὰ τὴν ἀμάθειάν των. Τὰ παλαιὰ χειρόγραφα, γράφει, τὰ καταστρέφει ὁ σκῶρος καὶ ἡ μούχλα, ἐνῶ ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς εἶναι ἡ φωτιά¹³. Ὁ Sevin ἀναφέρει, ἐπίσης, ὅτι εἰς ἓνα μοναστήρι τῶν Πριγκηποννήσων τοῦ ἔδειξαν διακόσια χειρόγραφα. Ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ τριάντα εἶχον σωθῆ ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὰ τρωκτικὰ. Ἀτυχῶς, δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Μονῆς¹⁴.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος καλύπτεται ἀπὸ πυκνὸ πέπλον σιγῆς. Εἶναι ἄγνωστον ἐὰν καὶ αὐτὴ ἐγένετο θῦμα τῶν βιβλιοσυλλεκτικῶν διαθέσεων καὶ τῆς φιλοδοξίας τῶν δυτικῶν ἀπεσταλμένων. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς δὲν φαίνεται νὰ ἐγένετο βορὰ λαφυραγωγῆσεως. Ὅπωςδῆποτε, κατὰ τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς, ἀπωλέσθησαν ἀρκετὰ πολύτιμα χειρόγραφα. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἐκκλησιαστικὴ συνείδησις καὶ τὸ βᾶρος τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης τὸ ὁποῖον ἔφερον, κατὰ τοὺς δυσχειμέρους ἐκείνους καιροὺς, οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος, συνετέλεσαν εἰς τὴν διαφύλαξιν καὶ διάσωσιν πολλῶν χειρογράφων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται καὶ ἀρκετὰ μεγίστης ἀξίας καὶ σπουδαιότητος.

Γ'. Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ.

Σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀποτελεῖ ἢ κατὰ τὸ ἔτος 1844 ἴδρυσις ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ αἰοδίδιμου πατριάρχου Γερμανοῦ Δ' (1842-1845, 1852-1853) τῆς περιψύστου Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ταυτοχρόνως πρὸς τὴν ιδέαν ἰδρύσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς

13. Κ. Σιμοπούλου, *Ξένοι ταξιδιώτες στὴν Ἑλλάδα (1700-1800)*, τόμ. Β', Ἀθήνα 1973, 114-115.

14. *Αὐτόθι*, 121.

ἐγεννήθη ἐπιτακτικωτέρα, ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀνάγκη ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ ἐμπλουτισμοῦ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς. Ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου τοῦ «*Κώδικος τῶν πρὸς τὴν Σχολὴν ἀναθημάτων*» συνοψίζει ὡς ἑξῆς τὴν ὑφισταμένην ἀπόφασιν ἐνισχύσεως τῆς Βιβλιοθήκης: «*ἡ συγκρότησις ὁπωσοῦν ἀξιολόγου βιβλιοθήκης καθίσταται τῶν ὧν οὐκ ἄνευ...*»¹⁵ καὶ «*ἐπειδὴν μάλιστα καὶ τὸ τῆς Βιβλιοθήκης λιθοκτίστον καὶ περικαλλές οἰκοδόμημα, περὶ οὗ νῦν ἡ πᾶσα τῆς Ἐκκλησίας φροντίς, ὅτι τάχιον λάβῃ πέρας...*»¹⁶.

Τὴν πρώτην γραπτὴν μαρτυρίαν περὶ ὑπάρξεως ἰδιαιτέρου κτιρίου χρησιμοποιουμένου, ἀποκλειστικῶς, ὡς Βιβλιοθήκης, τὴν συναντῶμεν εἰς Σιγίλλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄, τοῦ ἔτους 1853. Εἰς τὸ Σιγίλλιον τοῦτο ἀναφέρεται ὅτι ἡ Σχολὴ ἠϋξήθη καὶ ἐπλουτίσθη «*ἐναγχος τῇ ἀνεγέρσει λιθοκτίστου περικαλλοῦς Βιβλιοθήκης*». Ὁ Κώδιξ οὗτος οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ λιθοκτίστου τούτου κτιρίου. Τὸ κτίριον τοῦτο κατεστράφη ὁπωσδήποτε ὑπὸ τοῦ ἐπισυμβάντος σεισμοῦ τοῦ 1894. Ἡ μοναδικὴ πληροφορία περὶ τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρου κτιρίου στεγάζοντος τὴν Βιβλιοθήκην προέρχεται ἀπὸ σύντομον περιγραφὴν μαθητοῦ τινος τῆς θεολογίας γραφεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος 1880 καὶ περιέχουσαν ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄ ἀνεγερθέντος κτιρίου τῆς Μονῆς. Ἀναφέρει εἰς τὴν περιγραφὴν του ὁ μαθητὴς Τίτος, διάκονος, Ζωγραφίδης, Κρής, εἰς τὰ Γυμνάσματα τοῦ Β΄ ἔτους «*Πλοῦς ἀπὸ Γεφύρας εἰς Χάλκην καὶ μικρὰ περιγραφὴ τῆς ἐκεῖ Θεολογικῆς Σχολῆς*», Μάιος τοῦ 1880 τὰ ἑξῆς:

«*Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ναοῦ κείται ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς κτίσμα τοῦ ἀοιδίμου Γερμανοῦ τοῦ καὶ ἀνακαινιστοῦ τῆς Μονῆς ἀναδειχθέντος, ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν λαμπρῶς ὑποδομημένου καὶ ἔχουσα ἐναποταμιευμένα πλείστα πολύτιμα βιβλία καὶ πρὸς βορρᾶν ταύτης ὑπάρχει ξύλινον κωδωνοστάσιον, ἐφ' οὗ κρέμανται τέσσαρες μικροὶ κώδωνες*»¹⁷.

15. «Κώδιξ τῶν εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας παρὰ φιλοχρίστων καὶ φιλομούσων ἀνδρῶν ἀπερωθέντων ἀναθημάτων, ὁ γενόμενος ἐπὶ Πατριάρχου Ἀνθίμου Δ΄, Σχολαρχοῦντος Κωνσταντίνου Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως τοῦ Τυπάλδου. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐμθ». Πρβλ. Α. Μέξη, *Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, Ἱστορικὰ Σημειώματα (1844-1935)*, Κωνσταντινούπολις 1935.

16. Χ. Κωνσταντινίδου, *ἐνθ. ἀνωτ.*, 345.

17. Ἀθηναγόρου (Μ. Πρωτοσυγγέλλου), «Σύντομος περιγραφὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Δ΄ ἐγερθέντος κτιρίου τῆς Μονῆς», *Νέος Πομπήν Γ΄* (1921) 127. Πρβλ. Ἀδαμαντίου (Μητρ. Περγάμου), «Τὸ Κτίριον τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ἡ Ἱστορία αὐτοῦ», *Ὁρθοδοξία* 19 (1944) 324-338. Β. Ἀναγνω-

Τὴν ὑπαρξίν τοῦ κτιρίου τούτου μαρτυροῦν σήμερον σωζόμενα ἐρείπια θεμελίων εἰς τὸν κήπον τῆς Σχολῆς¹⁸.

Εἰς τὰ σχέδια τοῦ ἀνεγερθέντος κτιρίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τὸ 1896, δαπάναις τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου Παύλου Στεφάνοβικ, δὲν περιελήφθη δυστυχῶς, ὡς πρότερον, ἰδιαίτερον κτίριον διὰ τὴν στέγασιν τῆς Βιβλιοθήκης.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, λόγῳ τῆς αἰσθητῆς ἐλλείψεως ἰδιαίτερου κτιρίου στεγάζοντος τὴν Βιβλιοθήκην, ἐγένοντο σκέψεις καὶ διευτυπώθησαν προτάσεις περὶ ἀνεγέρσεως ἀνεξαρτήτου κτιρίου διὰ τὴν Βιβλιοθήκην. Τοῦτο προκύπτει ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου πρώην Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυννίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γερμανὸν Ε΄, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Αὐγούστου 1913, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης «*ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δηλώσας γενναιοφρόνως ὅτι ἀναλαμβάνει ἰδίᾳ δαπάνη τὴν ἴδρυσιν κτιρίου Βιβλιοθήκης ἐν τῇ Σχολῇ, συνέδεσε τὴν δωρεὰν μετὰ προτάσεως ὅπως ὑποδειχθῇ (τῷ μητροπολίτῃ Φιλοθέῳ), ὡς διαμένοντι ἐν τῇ Σχολῇ, ἡ ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς χιλιολίρου...*»¹⁹. Δυστυχῶς, ἡ πρότασις αὕτη οὐδέποτε εὐωδῶθη.

Τὸ ἔτος 1928, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡ Βιβλιοθήκη μετεφέρθη εἰς τὸ ἰσόγειον τμήμα τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Σχολῆς, ὅπου εὐρίσκεται ἕως σήμερον.

Τὸ πρῶτον οὐσιῶδες ἀπόθεμα ἐντύπων εἰς τὴν Βιβλιοθήκην κατετέθη ἐκ μέρους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ὁ Κώδιξ τῶν ἀναθημάτων ἀναφέρει: «*...ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, προσεπαροῦσα, ἐκ τῶν ἐνόνητων, εἰς ταύτην τῆς Σχολῆς τὴν ἀνάγκην, ἔσπευσεν ἐγκαίρως ἐπενεγκεῖν τὴν δυνατὴν θεραπείαν, μεταβιβάσασα ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων βιβλίων, ὅσα ἐδόκουν πρὸς τὸν σκοπὸν χρεωδέστερα*»²⁰.

Δυστυχῶς ὁ καθορισμὸς σήμερον τοῦ ποσοῦ ἢ τοῦ ποιοῦ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης εἶναι ἀδύνατος, μὴ

στοπούλου, «Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος (1951-1971)», *Ἐπετηρὶς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης*, Ἀθήναι 1980, 203-212. Γ. Πασαδαίου, «Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης», *Ἱστορία-Ἀρχιτεκτονικὴ*, Ἀθήναι 1987. Σ. Βαρναλίδη, «Ἀνέκδοτο Σημείωμα γὰρ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς πέτρινης Βιβλιοθήκης τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης κατὰ τὸ ἔτος 1853», *Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης*, τόμ. Γ'. Ἐκατοντηνηκονταετηρὶς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης (1844-1994), ἐν Ἀθήναις 1994, 103-107.

18. Χ. Κωνσταντινίδου, *ἐνθ' ἄνωγ.*, 345.

19. *Αὐτόθι*, 346.

20. *Αὐτόθι*, 347.

διασωζομένης οὐδεμιᾶς μαρτυρίας ἢ σημειώσεως οὐδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν δωρηθέντων βιβλίων.

Δ'. ΟΙ Μ. ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΔΩΡΗΤΑΙ.

Μέγας Δωρητῆς καὶ Εὐεργέτης τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος Χάλκης ἐγένετο ὁ ἰδρυτῆς αὐτῆς Πατριαρχῆς Μητροφάνης Γ'. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἀφιερῶται χειρογράφων Κωδίκων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται πρὸς αἰῶνιον ἔπαινον:

Ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ἰωάσαφ ὁ Ἀργυροπούλος, ἀφιέρωσεν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 3 Χειρόγραφον «ἐκλογή ἀκριβῆς τῶν Ἀγίων Εὐαγγελίων τῶν ἀναγιγνωσκομένων ἐν ταῖς Δεσποτικαῖς ἑορταῖς μετὰ τῶν ἐπισήμων ἀγίων ἐν τε τοῖς ὄρθροις καὶ ταῖς λειτουργίαις», ἔργον τοῦ 11-12/ου αἰῶνος, μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσιν ἀφιερώσεως: «Ἡ παρούσα Εὐαγγελικὴ αὕτη βίβλος ἀφιέρῶται τῇ Σεβασμωτάτῃ καὶ Βασιλικῇ Μονῇ τῆς Ἀγίας Τριάδος τῇ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κυροῦ Ἰωάσαφ τοῦ Ἀργυροπούλου, ψυχικῆς ἔνεκα σωτηρίας αὐτοῦ κατὰ τὸ ΖΟΗ ἔτος (= 7078 = 1570) καὶ σὺν ἄλλοις ἐταμιεύθη τῇ Βιβλιοθήκῃ εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ὅτε ὁ Παναγιώτατος καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μητροφάνης τὴν πρὸς Δύσιν καὶ Πελοπόννησον διατρίβων ὁδὸν καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ παρεγένετο». Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐλλεῖπει σήμερον.

Ὁ Κυριακὸς Γραμματικὸς Κύπριος, ἀφιέρωσεν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 5 Εὐαγγέλιον ἐκ μεμβράνης, ἐποχῆς τοῦ 12ου αἰῶνος (1188), ὡς δεῖκνυται ἐκ τῆς σημειώσεως «ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ αἰχογ (1673) τὸ παρὸν καὶ θεῖον Εὐαγγέλιον τὸ ἀφιερῶνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κυριακὸς γραμματικὸς Κύπριος ἀπὸ τὸ Μεγαρέμα, εἰς τὸ Σεβάσμιον μοναστήριον τῆς ἀγίας Τριάδος τὸ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ. Ὁ πατήρ Νικόλαος, ἡ μήτηρ Πρεζοῦ, ἡ γυνὴ Παρασκευοῦ, καὶ τῶν γονέων».

Ὁ Ἀπόστολος ὁ Προυσαεὺς, ἀφιέρωσεν τὸν ὑπ' ἀριθμ. 16 ἐκ μεμβράνης Πραξαπόστολον, ἐποχῆς τοῦ 12ου αἰῶνος ὡς δεῖκνυται ἐκ σημειώσεως τῆς πρὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων κενῆς σελίδος: «Ἡ βίβλος αὕτη ἢ καλουμένη Πραξαπόστολος προσετέθη καὶ ἀφιερῶθη ἐν τῇ θεῖα καὶ Σεβασμίᾳ Μονῇ τοῦ Πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου τῆς Ἀγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ χρησιμωτάτου Ἀρχοντος κυροῦ Ἀποστόλου τοῦ Προυσαεὺς εἰς τὸ διηνεκὲς μνημονεύεσθαι αὐτὸν καὶ τοὺς γονεῖς, καὶ ὅστις ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῆς τολμήσει κεχωρισμένος ἔσεται Τριάδος τῆς

Ἄγιας ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐν ἔτει ζοξ (=7077 =1569)»²¹. Ἡ κενὴ αὐτῆ σελὶς δὲν σώζεται σήμερον ἀλλ' ἀνεγνώσθη πρὸ ἑβδομήντα δύο ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου Ἀθηναγόρου. Εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου ἀναγιγνώσκεται «ἡ Βίβλος αὐτῆ τῆς μονῆς τοῦ προδρόμου τῆς κειμένης ἔγγιστα τῆς ἀετίου, ἀρχαϊκῆ δὲ τῆ μονῆ κλησὶς Πέτρα».

Ὁ Ἀδριανὸς ρήτωρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 74 Συναξάριον ἀπὸ μηνὸς Μαρτίου μέχρις Αὐγούστου ἐπὶ χάρτου ἐποχῆς 1375 κατὰ τὴν εἰς τὴν ὡαν τοῦ προτελευταίου φύλλου σημείωσιν: «Τῷ Ζ η (=7098 =1590) ἔτει, Ἰουλίου ἰω, ἰνδ. γ' ἀφιερῶθη τὸ παρὸν Συναξάριον τῇ θείᾳ καὶ πατριαρχικῇ Μονῇ τῆς Ἄγιας Τριάδος, τῇ ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ παρ' ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς ρήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀδριανοῦ εἰς μνημόσινον ἐμοῦ καὶ τῶν γονέων μου Ἀλεξάνδρου ἱεροδιακόνου καὶ Ἀλεξάνδρας». Εἰς τὸ φύλλον 296 β ἀναγράφεται διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης: «τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν δόξα. Ἐτελειώθη ἡ παρούσα ἱερὰ καὶ θεία βίβλος ἐν ἔτει ζωπγ (=6883 =1375) ἰνδ. ιγ., ιθ. τοῦ ἀπριλίου μηνὸς ἐν αὐτῇ τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ δι' ἀναλωμάτων καὶ ἐξόδων ἀφθόνων καὶ δαψιλεστάτων τοῦ πανιερωτάτου καὶ θειοτάτου ... τῶν εὐσεβεστάτων καὶ κρατίστων ἡμῶν ἀγίων βασιλέων ... τοῦ κτήτορος τῆς σεβασμίας μονῆς, Γρηγορίου μοναχοῦ καὶ προέδρου (διὰ νεωτέρας μελάνης) ὅστις καὶ λάβοι θεόθεν ἀναλόγους τοὺς μισθοὺς καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐφ' οἷς ἀγαθοῖς εἰργάσατο καὶ ποιεῖ ὡς ὦν πασῶν τῶν ἀρετῶν καταγῶγιον, καὶ λιμὴν τῶν ἐν ζάλῃ καὶ προστάτις τῶν ἐν πειρασμοῖς καὶ τοῖς ἐν λιμῷ καὶ δίψει παλαίοισι ἀγαθὸς παρακλήτωρ φανεῖς ἐν τῷ χαλεπωτάτῳ καὶ πονηρῷ νῦν καιρῷ καὶ πεμφθεῖς δῶρον θεῖον θεόθεν παρ' οὗ εὐρομεν καὶ ἡμεῖς οἱ δύστηχοι καὶ ἄθλιοι οὐ μικρὰν παραμυθίαν ἀλλὰ πολλὴν μάλιστα καὶ μεγάλην, εἰς τε τὴν ἐσχάτην πενίαν ἣ σῶζομεν, καὶ εἰς τὸν διηνεκῆ λιμόν, ὃν παλαίομεν, καὶ τῶν ἀνιάτων νόσων ἡμῶν, ὃν πρεσβεῖαις πάντων τῶν ἐνταῦθα ἀναριθμητῶν ἀγίων συγκαταριθμήσει ὁ Θεὸς ὁ μεγαλόδωρος ὡς ἄξιον σὺν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν ἣ σῶζομεν, καὶ εἰς τὸν διηνεκῆ λιμόν, ὃν παλαίομεν, καὶ τῶν ἀνιάτων νόσων ἡμῶν, ὃν πρεσβεῖαις πάντων τῶν ἐνταῦθα ἀναριθμητῶν ἀγίων συγκαταριθμήσει ὁ Θεὸς ὁ μεγαλόδωρος ὡς ἄξιον σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ εἰς τὰς αἰωνίους σκηναὺς καὶ εἰς αἰώνιαν εὐφροσύνην καὶ ἄρρητον τῶν ἀγίων ἀγαλλίασιν».

21. Ἀθηναγόρου (Μ. Πρωτοσυγκέλλου), ἐνθ' ἀνωτ., 404.

Ὁ Εὐθύμιος ἀφιέρωσε τὸν ὑπ' ἀριθμ. 76 Πανηγυρικὸν μηνὸς Σεπτεμβρίου, 11ου αἰῶνος, ἐπὶ μεμβράνης, περιέχοντα τοὺς βίους, τὴν πολιτείαν καὶ τὰ μαρτύρια διαφόρων ἁγίων ἑορταζομένων κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου ὑπάρχει ἡ ἑξῆς σημείωσις: «ἔσχε τέλος ἡ βίβλος αὕτη κατὰ Ἰανουάριον μῆνα τῆς ἑκτῆς Ἰνδ. ἐν ἔτει ρφξα (=6561 = 1053) ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ πορφυρο [γεννῆ] του καὶ τῆς ζυγ [ύγου αὐτοῦ] Αὐγοῦ [στας Ζωῆς καὶ] τοῦ ἀγιωτάτου Κηρουλ [αρίου]». Τὰ ἐντὸς τῶν παρενθέσεων ἠλλείποντα ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Θεοδώρου Κυριακίδου, ὡς σημειοῖ ὁ ἴδιος. Χάριν ὁμως τῆς ιστορικῆς ἀκριβείας πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Γ', σύζυγος τῆς Ζωῆς τῆς Πορφυρογεννήτου, ἦτο ὁ Μονομάχος ὅστις δὲν ἦτο διόλου Πορφυρογέννητος. Εἰς τὸ χειρόγραφον ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους καὶ ἡ ὑπογραφή «οἱ πατέρες μέμνησθε τοῦ Εὐθυμίου». Ὁ Εὐθύμιος ἀφιέρωσε εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἕτερον χειρόγραφον τὸ ὑπ' ἀριθμ. 79 Πανηγυρικὸν Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου, γεγραμμένον ἐπὶ μεμβράνης κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, καθὼς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 101 Πανηγυρικὸν ἐπὶ μεμβράνης ἐποχῆς 11-12ου αἰῶνος, φέρον καὶ αὐτὸ τὴν γνωστὴν ἔμμετρον σημείωσιν τοῦ Μητροφάνους μετὰ τοῦ ὀνόματος Εὐθυμίου.

Ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνάν, μονοκονδυλιὰ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 81 Μηνολόγιον τοῦ Νοεμβρίου, ἐπὶ μεμβράνης, ἔργον τοῦ 11ου-12ου αἰῶνος. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀφιέρωθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Μονὴν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους Γ', φέρον καὶ τὴν ἔμμετρον αὐτοῦ σημείωσιν. Φαίνεται ὅτι ἀργότερον ἀπεμπολήθη καὶ ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος Β' ἀγοράσας αὐτὸ ἀφιέρωσε καὶ πάλιν εἰς τὴν Μονήν²². Ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος ἀφιέρωσε καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 83 Μηνολόγιον τοῦ Νοεμβρίου, ἐπὶ χάρτου ἔργον τοῦ 14ου αἰῶνος τὸ ὁποῖον φέρει μὲν τὴν ἔμμετρον ἀφιέρωσιν τοῦ Μητροφάνους Γ' ἔχει ὁμως καὶ τὴν ἑξῆς σημείωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ χειρογράφου: «ὅστις ἀφαιρέσει τὸ ἐκ τῶν τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς Βιβλιοθήκης βιβλίων εἴη ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα» ὑπὸ τὴν ὁποίαν τίθεται ἐν μονογραφίᾳ «ὁ Πατ)χης Κων)πόλεως Καλλίνικος».

Ὁ Ἄρχων Ἰωάννης Μαμμωνᾶς, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 91 Μηνολόγιον Ἰανουαρίου, ἐπὶ μεμβράνης ἐποχῆς 11-12ου αἰῶνος, ὡς δεικνύται ἐκ τῆς κάτωθι σημειώσεως: «προσετέθη ἡ παρούσα βίβλος εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ἐν τῇ νήσῳ τῆς

22. Αὐτόθι, 406.

Χάλκης παρὰ τοῦ ἐντιμοτάτου ἄρχοντος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Μαμμωνᾶ, εἰς μνημόσυνον Δημητρίου καὶ Ἀλεξάνδρας», εἰς φ. 151.

Ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 96 Πανηγυρικὸν Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου ἐπὶ μεμβράνης καὶ χάρτου τοῦ 12ου αἰῶνος, ἐν ἀρχῇ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει σημείωσις: «*αἴση (1778) Σεπτεμβρίου κδ, ἐδέθη τὸ παρὸν βιβλίον δαπάνη μὲν Χατζή-Ἀναστάση, υἱοῦ Χατζή-Λαζαρή Σαράφη (αἰωνία ἢ μνήμη αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων) συνδρομῇ δὲ καὶ παρακινήσει τοῦ ταπεινοῦ διδασκάλου τῆς ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Τριάδος Διονυσίου ἱερομονάχου ὁ δ' ἀρπάσας καὶ ἀποξενώσας αὐτὸ τῆς Μονῆς τῆσδε ἐχέτω τὴν κατάραν τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ὡς ἱερόσυλος καὶ σκευὸς τῆς ὀργῆς κατηρτισμένον εἰς ἀπώλειαν*».

Ὁ μοναχὸς Δωρόθεος, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 106 χειρόγραφον «*τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὁμιλία εἰς τὴν ἑξαήμερον*», ἐπὶ χάρτου ἐποχῆς 13ου αἰῶνος μὲ τὴν σχετικὴν σημείωσιν: «*Προσετέθη ἡ παρούσα βίβλος τῇ εὐαγεστάτῃ μονῇ τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ, ἡ ἐπονομαζομένη τοῦ Ἑσόπτρου παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς κυροῦ Δωροθέου τοῦ ἐκ Σηλυβρίας ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας ἐν ἔτει ψοη (= 7078 = 1570) κατὰ μῆνα Νοέμβριον*». Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἦτο πρότερον κτῆμα τῆς ἐν Τραπεζοῦντι Μονῆς τοῦ Σουμελά, ὡς ἀναφέρει ὁ Μ. Πρωτοσύγκελλος Ἀθηναγόρας²³, χωρὶς ὅμως νὰ ταυτισθῇ τοῦτο.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Χρῦσανθος, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 116 χειρόγραφον Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου «*ὁμιλίας 37 εἰς τὴν Γένεσιν*» τὸ ὁποῖον ἦτο κτῆμα τῆς Μονῆς δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους Γ'. Τοῦτο εὐρέθη ἄγνωστον πῶς εἰς τὸ Κοινὸν (Μεικτὸν Συμβούλιον) «*τὸ δὲ 1826 τῇ τετάρτῃ Αὐγούστου ἐνχειρίσθη παρὰ τοῦ Παναγιωτάτου κῦρ Χρυσάνθου καὶ τὸ ἔφερον εἰς τὴν ἁγίαν Μονὴν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην*».

Ὁ ἀγνώστου ἐπωνύμου Σακελλάριος τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, ἀφιέρωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 125 χειρόγραφον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἑρμηνείαν εἰς πρὸς Ἑβραίους, Γαλάτας καὶ Φιλήμονα ἐπιστολάς, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ὀπισθεν τῆς τελευταίας σελίδος, ἡ ὁποία δὲν ἀναγινώσκεται σήμερον, ἀνορθογράφου σημειώσεως:

23. *Αὐτόθι*, 407.

«ἀφιερῶθη τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου ἐξήγησις εἰς τὸν μέγαν Παῦλον διὰ ἐμοῦ πρεσβυτέρου καὶ Σακελλαρίου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν τῷ Πανσέπτῳ ναῶ τῆς ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃν τε Μονῆς τε τοῦ Ἑσόπτου ὀψέποτε ὑστερηῆσαι ἢ ἀφαιρέσαι παρὰ τοῦ πανσέπτου ναοῦ ἵνα ἔξῃ τὰς ἀρὰς τῶν 318 θεοφόρων πατέρων καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι». Εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦτον ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους Γ', ἄνευ ὑπογραφῆς καὶ ὅπωςδῆποτε μεταγενεστέρα ἐν ἀντιγράφῳ. Εἰς τὸ πρῶτον φύλλον ὑπάρχει ἐν μονογραφίᾳ τὸ ὄνομα Ἀρσένιος καὶ ἡ λέξις «Σουμελιώτης».

Ὁ Ἰωάννης τοῦ ποτὲ Ματθαίου Βάρνης, ἀφιέρωσεν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 134 χειρόγραφον, ἐποχῆς 11ου αἰῶνος, Ἰωάννου Σχολαστικοῦ τοῦ Σιναΐτου Κλίμαξ, ἥτοι Πλάκες πνευματικαί, ἐπὶ μεμβράνης ὡς δείκνυται ἐκ τῆς εἰς τὰ κράσπεδα τῆς τελευταίας σελίδος σημείωσης: «Ἀφιερῶθη παρὰ Ἰωάννου τοῦ ποτὲ μακαρίτου κυροῦ Ματθαίου Βάρνης (διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἄνωθεν γεγραμμένου)».

Ὁ Ἡλίας Τανταλίδης, ἀφιέρωσε τὸν ὑπ' ἀριθμ. 147 κυριλικὸν κώδικα, περιέχοντα διαφόρους ὁμιλίας, ἐπὶ μεμβράνης μετὰ τῆς ἐξῆς σημείωσης: «τὸν Κώδικα τοῦτον ἀφιερῶ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἁωμῆ. Τανταλίδης». Ἐν τέλει τοῦ Πίνακος εἶναι γεγραμμένον ἐλληνιστὶ διὰ νεωτέρας χειρὸς: «Σημ.: Τὸ Βιβλίον ἤδη σώζει φύλλα 179, εἶναι συγγεγραμμένον εἰς γλῶσσαν καθαρὰν σλαβωνικὴν, ἡ ὀρθογραφία εἶναι κατὰ τοὺς Σερβικοὺς κώδικας, ἡ δὲ ἀρχαιότης του εἰκάζεται ὅτι ὑπερβαίνει τὰ πεντακόσια ἔτη. Ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος 1848 Μαρτίου 10». Ὁ ἴδιος δωρητὴς ἀφιέρωσε καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 50 χειρόγραφον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τὸ ὁποῖον ἐλλείπει, «Κυρίλλου Ἐ' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως λόγοι, ὁμιλίαι καὶ ἐπιτάφιοι ριζ', καὶ ἐπιστολαὶ ιβ'». Τὰ χειρόγραφα τὰ εὑρεθέντα ἐν Ἀνδριανουπόλει μετὰ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ', παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ εἰς τὸν Ἡλίαν Τανταλίδην ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν αὐτὰ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾷ Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος 1848 Μαρτίου 10. Ὁ ἴδιος δωρητὴς ἀφιέρωσε καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 50 χειρόγραφον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τὸ ὁποῖον ἐλλείπει, «Κυρίλλου Ἐ' Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως λόγοι, ὁμιλίαι καὶ ἐπιτάφιοι ριζ', καὶ ἐπιστολαὶ ιβ'». Τὰ χειρόγραφα τὰ εὑρεθέντα ἐν Ἀνδριανουπόλει μετὰ τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ', παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ

εἰς τὸν Ἠλίαν Τανταλίδην ὁ ὁποῖος ἀφιέρωσεν αὐτὰ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος²⁴.

Ὡς εὐεργέται τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀναφέρονται οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι: Γερμανὸς Δ', Κύριλλος Ζ', Γρηγόριος ΣΤ', Κωνσταντῖνος Ε', Ἰωακείμ Γ', Ἄνθιμος Ζ', καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος.

Ἐκ τῶν Μεγάλων Δωρητῶν τῆς Βιβλιοθήκης ἀναφέρονται οἱ κάτωθι: Θαβωρίου Ἱερόθεος (1849), Διδυμοτεῖχου Μελέτιος (1853), πρ. Δαλματίας Βενέδικτος (1856), Ἰκονίου Σαμουήλ (1859), Δημητριάδος Γρηγόριος (1859), Σισανίου Ἀλέξανδρος (1869), Ἀμασειᾶς Ἄνθιμος Ἀλεξούδης (1901), Πελαγονείας Ἰωακείμ Φορόπουλος (1909), Σταυρουπόλεως (εἶτα Σερρών) Ἀπόστολος Χριστοδούλου, (Σχολάρχης), Νικομηδείας Φιλόθεος Βρυέννιος, Ἀρχιμ. Γερμανὸς Γρηγορᾶς (Σχολάρχης), ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλικὴ Πρεσβεία, ὁ Αἶδεσ. Αὐγουστῖνος Oakley, οἱ Καθηγηταὶ Δημήτριος Χαντζερῆς, Μιχαήλ Κεφάλας, Εὐστράτιος Γεωργιάδης, Γεώργιος Λιανόπουλος, Παντελεήμων Κομνηνὸς καὶ Βασίλειος Ἀντωνιάδης. Προσφάτως ἐδωρήθησαν εἰς αὐτὴν αἱ προσωπικαὶ βιβλιοθήκαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μαξίμου Ε', τοῦ Σάργεδων Μαξίμου καὶ τοῦ Σταυρουπόλεως Μαξίμου.

Ἐκ τῶν λοιπῶν δωρητῶν τῆς Βιβλιοθήκης ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τοῦ Γρηγορίου Μαρασλή, τοῦ Μανουήλ Γεδεών, πολλῶν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μ. Λογοθέτου Σταυράκη Ἀριστάρχη. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν τῆς Βιβλιοθήκης συγκαταλέγονται καὶ πλείστοι ἀπόφοιτοι τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πλουσία δωρεὰ τοῦ Ἀντωνίου Ψυχάρη ὁ ὁποῖος ἀνέθηκεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην πλέον τῶν χιλίων τόμων, ποικίλου περιεχομένου «ἐξ ὧν οἱ 402 εἶναι πολυτίμως δεδεμένοι» καὶ σεσημασμένοι δι' ἰδίου ἐνόσημου φέροντος εἰς τὸ μέσον κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ πέριξ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης Ἀντ. Ψυχάρη»²⁵.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων δωρητῶν ἀναφέρονται οἱ: Θυατείρων

24. *Αὐτόθι*, 408.

25. X. Κωνσταντινίδου, *ἐνθ' ἄνωπ.*, 350.

Γερμανὸς Στρηνόπουλος, Βλαδίμηρος Μιρμίρογλου, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς, τὸ Βατικανόν, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία, ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἡ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλβετίας, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, οἱ Καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Βλαδимиρου Νέας Ὑόρκης, Η.Π.Α. καὶ τὸ Βυζαντινολογικὸν Ἰνστιτούτον Dumbarton Oaks τῆς Washington.

Ε'. ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΡΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΕΣ.

Τὴν ἐποπτείαν τῆς Βιβλιοθήκης, εὐθὺς μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀνέλαβεν ὁ Σχολάρχης καὶ ἀργότερον ἡ Ἐφορία, οἱ ὅποιοι καὶ ἀνέθετον κατὰ καιροὺς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς εἰς διωρισμένους Βιβλιοφύλακας.

Εἰς τὴν πρώτην τριακονταετίαν τῆς ζωῆς τῆς Βιβλιοθήκης, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, δὲν ἀπαντᾶται ἰδιαίτερον πρόσωπον ἔχον τὸ ἀποκλειστικὸν καθήκον τοῦ Βιβλιοφύλακος. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐποπτεία τῆς Βιβλιοθήκης εἶχε ἀνατεθῆ εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς Σχολῆς, ἐκ περιτροπῆς ἴσως, ὡς διαφαίνεται εἰς τὸν Κώδικα τῶν Ἀναθημάτων εἰς τὸν ὅποιον τὸ ἔτος 1862 μνημονεύεται ὁ καθηγητὴς Θ. Κυριακίδης καὶ ὡς Βιβλιοθηκάριος.

Οἱ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπηρετήσαντες εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην εἶναι οἱ ἑξῆς:

Βιβλιοθηκάριοι:

Θ. Κυριακίδης, καθηγητῆς, 1862.

Κωνσταντῖνος Χειμώνιος (1870-1889).

Νικόδημος, διάκονος (1889-1892).

Νικόλαος Κουρουπέτρογλου, διάκονος (1892-1896).

Ὁ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς εἶναι συγχρόνως καὶ Βιβλιοθηκάριος, 1903.

Γεώργιος Πρωγάκης (1896-1914).

Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης, διάκονος (1914-1915).

(ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς).

Γεώργιος Πρωγάκης (1916-1918).

Βιβλιοφύλακες:

Γεώργιος Πρωγάκης (1923-1927).

Νικόλαος Παπαδόπουλος.

Κωνσταντίνος Γλυνός, διάκονος (1930-1931).

1927-1942: Παρεμβάλλονται ἕτεροι, μαθηταὶ ἢ ἡ θέσις μένει κενή.

Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, διάκονος (1942-1946).

(ὁ νῦν Γέρον Μητροπολίτης Ἐφέσου).

Νικόλαος Προκοπίου (1947-1952).

Ἄγγελος Γεωργιάδης (1953-1966).

Ἄνδρεας Μυλωνόπουλος, πρεσβύτερος, (Ἰούλιος 1966 - Ἀπρίλιος 1968), και συνέχεια μέχρι τῆς ἀναχωρήσεώς του²⁶.

ΣΤ'. Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν 126 ἐτῶν (1844-1970) λειτουργίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐξεδόθησαν, κατὰ περιόδους, και συγκεκριμένως κατὰ τὰ ἔτη 1845, 1853, 1857, 1867, 1874, 1898, 1903 και 1951, Κανονισμοὶ ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν αὐτῆς. Οἱ κάτωθι μνημονευόμενοι τρεῖς Κανονισμοί, ἐπικυρωμένοι Πατριαρχικῆ και Συνοδικῆ ἀποφάσει, ἀναφέρονται και εἰς τὰ περὶ διοικήσεως και λειτουργίας τῆς εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Πατριαρχικῆ και Σταυροπηγιακῆ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ:

Ἄς πρώτος Κανονισμὸς ἐξεδόθη τὸ ἔτος 1845, ἐπὶ πατριαρχίας *Μελετίου Γ'* (1845) ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον: «*Τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν Πατριαρχικὸν και Συνοδικὸν Σιγγιλιῶδες Γράμμα περὶ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁμοῦ δὲ και ἔκθεσις τοῦ Ὄργανικοῦ Κανονισμοῦ τῆς αὐτῆς Σχολῆς*»²⁷.

Ἄς Κανονισμὸς τοῦ 1845 ἀποτελεῖται ἀπὸ 18 Κεφάλαια. Εἰς τὸ

26. Β. Σταυρίδου, *Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης*, Θεσσαλονίκη 1988, 249 και 464.

27. *Τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν Πατριαρχικὸν και Συνοδικὸν Γράμμα περὶ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁμοῦ δὲ και ἔκθεσις τοῦ Ὄργανικοῦ Κανονισμοῦ τῆς αὐτῆς Σχολῆς*. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τῆς τοῦ Γένους Πατριαρχικῆς Τυπογραφίας, 1845.

15ον Κεφάλαιον τὸ ὁποῖον φέρει τὸν ὑπότιτλον «Περὶ Σχολάρχου», καὶ εἰς τὴν 5ην παράγραφον ὀρίζεται: «Ὁ αὐτὸς — ὁ Σχολάρχης — ἀναθέτει καὶ τὰ τῆς Βιβλιοθήκης εἰς τὴν ἐπιστοσίαν τινὸς τῶν Καθηγητῶν». Οὐδὲν ἕτερον ἀναφέρει ὁ Κανονισμὸς τοῦ 1845 περὶ τῆς Βιβλιοθήκης.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ:

Ὁ δεῦτερος Κανονισμὸς²⁸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐξεδόθη τὸ ἔτος 1903 ἐπὶ τῆς δευτέρας πατριαρχίας Ἰωακείμ Γ' (1878-1884, 1901-1912). Ἀποτελεῖται ἀπὸ 16 Κεφάλαια καὶ περιλαμβάνει 186 ἄρθρα. Εἰς τὸ 7ον Κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Περὶ τοῦ γραμματέως καὶ βιβλιοφύλακος», ἀναφέρονται εἰς τὸ ἄρθρον 46 τὰ ἑξῆς: «Ὁ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς, ὦν συγχρόνως καὶ βιβλιοφύλαξ, ἐστὶ κληρικὸς ἐκ τῶν ἀποφοίτων αὐτῆς, διορίζεται δὲ συνοδικῶς τῇ ὑποδείξει τῆς Ἐφορείας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου, ἐνοικεῖ καὶ διατρέφεται ἐν τῇ Σχολῇ καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Σχολάρχου». Τὸ ἄρθρον 50 ἀναφέρει τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ γραμματέως - βιβλιοφύλακος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην: «Ὁ γραμματεὺς ὡς βιβλιοφύλαξ α) διευθύνει τὴν βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς καὶ τὸ ἀναγνωστήριον καὶ γραφεῖον αὐτῆς, β) ταξιθετεῖ τὰ βιβλία τῆς Σχολῆς καταλλήλως καὶ καθ' ὠριμὸν σχέδιον, αὐτὸς δ' ὦν ὑπεύθυνος φροντίζει περὶ τῆς ἀβλαβοῦς διατηρήσεως καὶ τῆς καθαριότητος αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ ἀρχαιοτήτων καὶ τηρεῖ τακτικὸς καὶ ἀκριβεῖς ἀπάντων καταλόγους, ἐν οἷς σημειοῦται ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ θέσις αὐτῶν, γ) φυλάττει τὴν σφραγίδα τῆς βιβλιοθήκης φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς 1884 καὶ ἐν τῷ μέσῳ τὸν παντεπόπτην ὀφθαλμόν, δι' ἧς σφραγίζει, παρόντος τοῦ Σχολάρχου, πάντα τὰ εἰς τὴν βιβλιοθήκην εἰσαγόμενα νέα βιβλία, σημειούμενος ἐπὶ τῶν δωρομένων καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ, δ) φυλάττει βιβλίον ἐν ᾧ καταχωρίζονται αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ἐξερχομένων βιβλίων, πλὴν τῶν χειρογράφων μὴ ἐξερχομένων, μετὰ τῆς ἡμερομηνίας, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ταῦτα λαμβανόντων καθηγητῶν καὶ μαθητῶν, διδόντων ἀπόδειξιν παραλαβῆς, ἐπὶ δὲ μὴ ἰσχύουσαν καὶ ἀνανεούντων τὴν προθεομίαν ἂν ἐπὶ μακρότερον χρεῖαν ἔχῃ τῶν βιβλίων, ἐπιθεωρεῖ τὰ ἐπιστρεφόμενα καὶ πᾶσαν βλάβην αὐτῶν γνωρίζει τῷ Σχολάρχῃ, ε) ἐπιβλέπει

28. Κανονισμὸς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱεράς Πατριαρχικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, 1903.

τὴν ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τῆς βιβλιοθήκης τάξιν καὶ τὴν ἀβλαβῆ χρῆσιν τῶν πρὸς μελέτην παρεχομένων βιβλίων».

Τὸ 11ον Κεφάλαιον τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1903, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης», ἀποτελεῖ τὸν ἐσωτερικὸν Κανονισμὸν τῆς Βιβλιοθήκης ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ κάτωθι 16 ἄρθρα:

Ἄρθρον 133

Ἡ Σχολῆ ἔχει ἰδίαν Βιβλιοθήκην πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ παντὸς ἄλλου λογίου.

Ἄρθρον 134

Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπάρχει τὸ Ἄναγνωστήριον καὶ τὸ Γραφεῖον αὐτῆς, ἐν ᾧ φυλάσσονται οἱ κατάλογοι τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ βιβλίων ἐντύπων τε καὶ χειρογράφων.

Ἄρθρον 135

Ἄπαντα τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ βιβλία ἔντυπα καὶ χειρόγραφα, εἰσὶ σεσημασμένα τῇ σφραγίδι τῆς Βιβλιοθήκης, τὰ δὲ δεδωρημένα φέρουσι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ.

Ἄρθρον 136

Ὁραὶ μελέτης ἐν τῷ Ἄναγνωστηρίῳ εἰσὶν αἱ ἀπὸ τῆς 9-12 π.μ. καὶ αἱ ἀπὸ τῆς 18-21 μ.μ., καθ' ἑκάστην, πλὴν τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν.

Ἄρθρον 137

Οἱ καθηγηταὶ δύνανται ἐπισκέπτεσθαι τὴν Βιβλιοθήκην κατὰ τὰς ὠρισμένας τῆς ἐν τῷ Ἄναγνωστηρίῳ μελέτης ὥρας καὶ λαμβάνειν ἀπ' αὐτῆς βιβλία ἔντυπα ἐπὶ ρητὸν χρόνον, μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν διμηνίαν, σημειούμενοι ἰδίᾳ χειρὶ ἐν τῷ οἰκείῳ βιβλίῳ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν λαμβανομένων βιβλίων, τὴν ἡμέραν τῆς λήψεως καὶ τὸ ἑαυτῶν ὄνομα.

Ἄρθρον 138

Τῶν χειρογράφων²⁹ οὐδέποτε ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης ἐξερχομένων

29. Τὰ φυλασσόμενα ἀπὸ αἰῶνων Χειρόγραφα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Χάλκῃ, μετεφέρθησαν τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὅπου εὐρίσκονται κατατεθειμένα εἰς τὴν Αἶθουσαν τῶν Χειρογράφων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης. Εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἀ. Δανιηλίδου (διακόνου), ὑπὸ τὸν τίτλον Ἡ Ἱερὰ

ἐπιτρέπεται μόνον ἢ ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ παρόντος τοῦ γραμματέως μελέτη κατὰ τὰς ὠρισμένας ὥρας.

Ἄρθρον 139

Τὰ ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ πρὸς μελέτην διδόμενά τινα χειρόγραφα οὐδενὶ ἄλλῳ παρέχονται, πρὶν ἢ ὁ πρῶτος περάνη τὴν μελέτην αὐτῶν, ἧς ὁ χρόνος οὐχ ὑπερβαίνει τὴν διμηνίαν.

Ἄρθρον 140

Τοῖς ἔξωθεν λογίοις ἐπιτρέπεται μόνον ἢ ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ μελέτη, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ λαμβάνειν ἐξ αὐτῆς βιβλία.

Ἄρθρον 141

Μόνοις τοῖς μαθηταῖς τῶν τεσσάρων τάξεων ἐπιτρέπεται, ἀδεία τοῦ Σχολάρχου, ἢ ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ τῆς Βιβλιοθήκης μελέτη κατὰ τὰς ὠρισμένας ὥρας, ὅταν σχολάζωσιν ἀπὸ τῶν μαθημάτων, οὐδενὶ ὅμως παρέχονται βιβλία πρὸς ἰδίαν μελέτην, πλὴν τῶν μαθητῶν τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων.

Ἄρθρον 142

Οἱ μελετῶντες ἐν τῷ Ἀναγνωστηρίῳ ἀναγινώσκουσι καθ' ἑαυτοὺς ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου θορύβου, φροντίζοντες ἐν ταύτῳ καὶ περὶ τῆς καθαριότητος τῶν ἀναγιγνωσκομένων βιβλίων.

Ἄρθρον 143

Ὁ ὅπωςδήποτε λυμηνάμενος βιβλίον τι ἀντικαθίστησιν αὐτὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκδόσει.

Ἄρθρον 144

Εἰς τοὺς δωρητὰς βιβλίων καὶ οἰωνδήποτε ἄλλων πρὸς διδασκα-

Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος Χάλκης, ἐκδ. ΤΕΡΤΙΟΣ, Κατερίνη 1990, ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ Ε΄ Κεφ. ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Βιβλιοθήκη καὶ τὰ Χειρόγραφα τῆς Μονῆς», σελ. 41-56 καὶ μὲ ὑπότιτλον Ε. Χειρόγραφα, σελ. 48-56, δημοσιεύει, ἐκ παραδρομῆς, κατάλογον ἐξ 72 χειρογράφων, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Χειρογράφων τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος Χάλκης, ἀλλ' εἰς τὸν Κατάλογον Χειρογράφων τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Πρβλ. Αἰμιλιανοῦ Μητρο. Μιλήτου (Τσακοπούλου), Περιγραφικὸς Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Γ' (Α') Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, (ἀνευ ἀναφορᾶς τόπου καὶ χρονολογίας ἐκδόσεως).

λίαν χρησίμων πραγμάτων, ἤτοι, γεωγραφικῶν πινάκων, ὀργάνων Φυσικῆς καὶ Χημείας καὶ τῶν τοιούτων, ἢ χρηματικοῦ ποσοῦ πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν, ἢ Ἐφορία πέμπει τὴν προσήκουσαν διπλότυπον ἀπόδειξιν καὶ εὐχαριστήριον γράμμα, τῇ δὲ πρώτη ἡμέρα τῶν προφορικῶν ἐξετάσεων ἀναγγέλλονται ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Σχολῆς καὶ βιβλιοφύλακος τὰ τε ὀνόματα καὶ τὰ εἶδη τῶν δωρεῶν αὐτῶν.

Ἄρθρον 145

Ποσότης χρηματικῆ μέχρι τριάκοντα λιρῶν ὀθωμανικῶν διατίθεται κατ' ἔτος ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Σχολῆς εἰς προμήθειαν ἐκείνων ἐκ τῶν ἐλλειπόντων βιβλίων, ἅτινα ὁ καθηγητικὸς σύλλογος ὑποδεικνύει διὰ τοῦ Σχολάρχου τῇ Ἐφορίᾳ, ὡς τὰ μᾶλλον ἀναγκαῖα.

Ἄρθρον 146

Μέρος τῶν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην γενομένων χρηματικῶν δωρεῶν δαπανᾶται εἰς τὸ δέσιμον τῶν βιβλίων αὐτῆς.

Ἄρθρον 147

Τὰ πολλαπλᾶ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ βιβλία ἀνταλλάσσονται ἐν γνώσει τοῦ Σχολάρχου καὶ τῇ ἀδείᾳ τῆς Ἐφορίας πρὸς ἄλλα πολλαπλᾶ ἐν ἄλλαις Βιβλιοθήκαις ἀποκείμενα καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐλλείποντα.

Ἄρθρον 148

Τὰ πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς μαθητὰς πεμπόμενα βιβλία ἀποτίθενται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ διανέμονται κοινῇ τοῦ καθηγητικοῦ συλλόγου ἀποφάσει ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου εἰς τοὺς ἐπιμελεστέρους αὐτῶν ἢ εἰς ὠρισμένας τάξεις.

ΤΡΙΤΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ:

Ὁ τρίτος Κανονισμὸς³⁰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐνεκρίθη διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 151 ἀποφάσεως τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τουρκικοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ διεβιβάσθη εἰς τὴν Σχολὴν πρὸς ἐφαρμογὴν διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 3)105803 τῆς 3ης Ὀκτωβρίου 1951 ἐγγράφου τοῦ Τμήματος Μειονοτικῶν Σχολῶν τῆς Διευθύνσεως τῆς Παιδείας ἐν τῇ Πόλει. Ὁ Κανονισμὸς οὗτος, μελετηθεὶς καὶ συζητηθεὶς ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, τῆς 5ης Ὀκτωβρίου 1951, ἐνεκρίθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ

30. Κανονισμὸς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, Ἀριθμ. Ἐκδόσεως 26, 1953.

αοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνάγορου (1948-1972).

Ὁ Κανονισμὸς τοῦ 1951 ἀποτελεῖται ἀπὸ 89 ἄρθρα καὶ ἔχει Παράρτημα ἐκ 10 ἄρθρων. Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἄρθρα εἶναι τὰ κάτωθι:

Ἄρθρον 18

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς διευθύνεται ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐκ μαθητῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Σχολάρχου.

Ὁ τρόπος τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Βιβλιοθήκης καθορίζεται δι' εἰδικοῦ Κανονισμοῦ, καταρτιζομένου ὑπὸ τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου.

Ἄρθρον 19

Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ὕπαρξις ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς, ἢ εἰς χεῖρας τῶν μαθητῶν ὡς διδακτικῶν, εἴτε ὡς βοηθητικῶν κειμένων, συγγραμμάτων στρεφομένων κατὰ τῆς Τουρκικῆς Πατριδος, τοῦ Τουρκικοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ καθεστώτος αὐτοῦ, ἢ ἐμπνεόντων ἰδεολογίας ἀντικειμένας εἰς τὸ Τουρκικὸν καθεστῶς καὶ τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ, ἢ παρεχόντων ἐσφαλμένας πληροφορίας περὶ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν Τούρκων ἢ ἀνηθίκων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀμέσως ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Σχολάρχης.

Ζ'. Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΗΜΕΡΟΝ.

Μετὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν σύντομον ἱστορικὴν ἀνασκόπῃσιν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων κατεδεικνύεται ἐμφανῶς ἡ συμβολή, ἡ σπουδαιότης καὶ ὁ ρόλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισεν εἰς τοὺς λογίους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος, τελεῖ σήμερον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ μέριμναν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μέσω τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεποφυλακίου - Βιβλιοθηκῶν.

Ἡ Βιβλιοθήκη συνεχίζει ἕως σήμερον τὴν μακροαῖωνα ἱστορίαν τῆς ἀνεξαρτήτως τῆς ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐμπλουτιζομένη διαρκῶς εἰς τοὺς κλάδους τῆς Ἱερᾶς ἐπιστήμης τῆς Θεολογίας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐπὶ μέρους κλάδους τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν.

Ἡ συνεχὴς προσέλευσις ἐπιστημόνων καὶ λογίων προερχομένων ἀπὸ διάφορα ξένα πανεπιστήμια καὶ ἐπιστημονικὰ κέντρα ἀνὰ τὸν

κόσμον μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τοῦ πλουσίου πνευματικοῦ θησαυροῦ τῆς ἐκ τῶν σπανίων ἐκδόσεών τῆς, καταμαρτυρεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀδιάσπαστον λειτουργίαν τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν συνεχιζομένην ἀστασίαστον συμβολὴν τῆς ὡς ζωῆς τροφοῦ καὶ κιβωτοῦ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, τῶν Ἱερῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Παιδείας τοῦ Γένους ἡμῶν.